

**HARNÂME İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR ÜZERİNE BİR
DEĞERLENDİRME**
AN EVALUATION ON THE STUDIES ON *HARNÂME*

FUNDA ÖZTÜRK

Doktora Öğrencisi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

PhD Student, Recep Tayyip Erdoğan University, Institute of Graduate Education, Department of Turkish Language and Literature

fundaztrk309@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0003-4829-1882>

Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi-Journal of Turkish Language and Literature
TÜRKDED- Haziran-June 2021 Rize

Makale Türü-*Article Types* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date* : 17.02.2021
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 23.03.2021
Sayfa-*Pages* : 166-183

HARNÂME İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Funda ÖZTÜRK*

Özet

Harnâme, XV. yüzyılda Şeyhî tarafında kaleme alınmış, 126 beyitlik bir mesnevidir. Eser gerek Türk mizah edebiyatının ilk örneklerinden olması gerekse döneminin dil özelliklerini barındırması bakımından Türk Edebiyatı sahasında bir şaheserdir. Faruk Kadri Timurtaş'ın: "Nef'î gibi kudretli sanatkârların bile aciz içinde kaldıkları hiciv ve mizah vadisinde *Harnâme*, Ziya Paşa'nın *Zafernâme*'si yazılincaya kadar dört buçuk asır, bu alanın en büyük âbidesi olmak vasfını taşımıştır" şeklindeki sözleri *Harnâme*'nin edebiyatımızdaki yerini saptamak açısından önemlidir. Döneminin toplum yapısını üstü kapalı olarak da olsa eleştiren ve bunu mizahla yoğurabilen Şeyhî'nin *Harnâmesi* günümüze gelinceye kadar önemini ve güncelliğini koruyabilmiş bu sebeple araştırmacıların ve meraklılarının sürekli dikkatini çekmiştir. Biz de bu çalışmamızda *Harnâme* üzerine hazırlanmış kitap, makale ve bildirilerin tanıtımını yapmaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: *Harnâme*, Şeyhî, Hiciv, Bilimsel Çalışmalar

AN EVALUATION ON THE STUDIES ON HARNÂME

Abstract

Harnâme is a mesnevi which had 126 couplet, written by the Şeyhi in the 15th century. The work is a masterpiece in Turkish literature in terms of both being the first example of Turkish humor and having the language features of the period. Faruk Kadri Timurtas's words; "In the valley of satire and humor where even mighty artists like Nef'î were incapacitated, *Harnâme*, until Ziya Pasha's *Zafernâme* was written for four and a half centuries, had the quality of being the greatest abide of this field" are important to determine *Harnâme*'s place in our literature. *Harnâme* of Şeyhi, which criticizes social structure of the period as implicit in which it was written, and which can be intensified by humor, has been able to maintain its importance and update until the present day and it has attracted the attention of the investigators and enthusiasts albeit. In this study, we tried to introduce books and articles written about *Harnâme*.

Key Words: *Harnâme*, Şeyhî, Satire, Scientific Studies

---

* Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Doktora Öğrencisi, e-posta: fundaztrk309@gmail.com

Giriş

XV. yüzyılın büyük şairi Şeyhî'nin *Harnâme* adlı 126 beyitlik mesnevisi, Türk mizah ve hiciv edebiyatının önde gelen yapıtlarındandır. *Harnâme*'ye gerek eski şair ve tezkireciler gerek yeni yazarlar hak ettiği önemi vermiş, küçük çapta bir mesnevi olmasına rağmen onu fazlasıyla zikretmişlerdir. Kime sunulduğu ve Şeyhî'nin neden böyle bir eser kaleme aldığıyla ilgili kaynaklarda geçen bilgiler birbirini tutmaz.

Kınalızâde Hasan Çelebi ve Âşık Çelebi'de verilen bilgiye göre Şeyhî'nin Çelebi Mehmed'i tedavi etmesi üzerine kendisine "Dokuzlar" isimli bir köyün tumar olarak verildiği, Şeyhî zapt etmek üzere köye gittiyse de oranın eski sahipleri tarafından soyulduğu, dövüldüğü ve yaralandığı, uğradığı bu felaketi anlatmak için *Harnâme*'yi kaleme aldığı bilgisi yer alır. *Heşt Behişt*'te ise II. Murad'ın Şeyhî'yi vezir tayin etme isteği, ona haset edenler tarafından "*Hamse-i Nizâmî* gibi bir kitap yazsın da ondan sonra tâyin buyurun" dedikleri, padişahın teklifi üzerine Nizâmî'nin *Hüsrev ü Şirin* manzumesini Farsçadan tercümeyle başladığı, bin beyit kadar çevirdikten sonra II. Murad'a takdim ettiği ve ondan ihsan aldığı fakat memleketine dönerken kendisine haset edenler tarafından soyulduğu ve bunun üzerine *Harnâme*'yi kaleme aldığı bilgisi yer alır. Latîfi tezkiresinde ise Şeyhî'nin tercüme ettiği eserin padişah tarafından çok beğenildiği fakat kendisini çekemeyenlerin "eser tercümedir, kıymeti yoktur" demeleri üzerine kendisine câize verilmemesi dolayısıyla kaleme aldığı bilgisi yer alır (Olgun 1949: 8-10).

Harnâme'nin sunulduğu kişi konusunda kaynaklarda farklı bilgiler mevcuttur. Sehî ve Latîfi, II. Murad'a sunduğu bilgisi yer alırken, Âşık Çelebi, Hasan Çelebi ve Âlî ise Çelebi Mehmed'e sunduğu bilgisi yer almaktadır. Fuat Köprülü, 1917 yılında yayımlanmış olduğu yazısında eserin II. Murad'a sunulduğu görüşü üzerinde durmuştur. Mine Mengi, "*Harnâme Kime Sunulmuştur*" adlı yazısında bu konudaki görüşlerini belirtmiş ve gerek *Harnâme* nüshalarındaki *Maksad-ı dil murâd-ı cân-ı cihan / Şeh-i Sultân Murâd Hân-ı zamân* beytinin bulunması ve eserde Çelebi Mehmed adının geçmemesi gerekse bu konuda Sehî ve Latîfi'nin sözleri, yine Şeyhî'nin II. Murad için daha çok kaside sunması gibi sebeplerle eserin II. Murad'a sunulduğunu ileri sürmüştür (Mengi 2000: 173-175).

Eserin kaynağı ve farklı yazarlar tarafından kaleme alınmış eserlerle benzerliği de merak konusu olmuştur. Timurtaş'a göre *Harnâme*'de, öküzlerin rahatına ve boynuzlarına imrenen zavallı bir eşeğin sonunda kulaklarının kesilmesini anlatan Şeyhî'nin, eserin konusunu Arapça bir darb-ı meselle, Emir Hüseyinî'nin *Zâdü'l-müsâfirîn* adlı eserinde geçen küçük bir eşek fıkrasından aldığı düşünülmektedir (Timurtaş 1965: 5).

Harnâme araştırmacılar tarafından gerek muhtevâsı gerek mizahi yönü gerekse döneminin dil hususiyetlerini barındırması dolayısıyla kime sunulduğu, kaynağını nereden aldığı gibi pek çok yönüyle incelenmiş ve hâlâ da incelenmeye devam etmektedir. Bu makalede *Harnâme* ile ilgili tespit edilebilen çalışmaların tanıtımı yapılmış ve içeriğiyle ilgili bilgiler verilmiştir.

Konuyla ilgili çalışma yapacak araştırmacılara kolaylık sağlaması ve yeni araştırmalara vesile olması temenni edilmiştir. Makale akış olarak *Harnâme* üzerine yazılmış olan “Kitaplar”, “Makaleler”, “Bildiriler” başlıklarını içermektedir. Eser, üzerine yapılan çalışmaların tanıtımı yapılırken, yayımlanma tarihlerine uygun olarak kronolojik bir sıra takip edilmiştir.

1. KİTAPLAR

1.1. Tahir Olgun, (1949) *Germiyanlı Şeyhî ve Harnâmesi*, Giresun: Yeşilgiresun Matbaası.

Harnâme'nin ile ilgili yapılmış ilk ciddi çalışma, Tahir Olgun'un 1949'da yayımlanmış olduğu *Germiyan'lı Şeyhi ve Harnâmesi* adlı eseridir. Eserin başında kısa bir giriş yazısı sunulmuş, ardından Şeyhî'nin hayatı hakkında bilgiler verilmiştir. *Harnâme*'nin neden yazıldığı ve kime sunulduğu ile ilgili tezkirelerde geçen bilgiler ihtilaflıdır.

Olgun, bu meseleyi eserinde, “Kınalızâde Hasan Çelebi ve Âşık Çelebi'de verilen bilgiye göre Şeyhî'nin Çelebi Mehmed'i tedavi etmesi üzerine kendisine Dokuzlar isimli bir köyün tımar olarak verildiği, Şeyhî zapt etmek üzere köye gittiyse de oranın eski sahipleri tarafından soyulduğu, dövüldüğü ve yaralandığı, uğradığı bu felaketi anlatmak için *Harnâme*'yi kaleme aldığı” şeklinde ele almıştır. *Heşt Behişt*'te, II. Murad'ın Şeyhî'yi vezir tayin etme isteği, ona hased edenler tarafından “Hamse-i Nizâmi gibi bir kitab yazsın da ondan sonra tâyin buyurun” dedikleri, padişahın teklifi üzerine Nizâmî'nin, *Hüsrev ü Şirin* manzumesini Farsça'dan tercümeye başladığı, bin beyit kadar çevirdikten sonra II. Murad'a takdim ettiğini ve ondan ihsan aldığını fakat memleketine dönerken kendisine hased edenler tarafından soyulduğu ve bunun üzerine *Harnâme*'yi kaleme aldığı bilgisi yer alır.

Latîfi tezkiresinde ise Şeyhî'nin tercüme ettiği eserin padişah tarafından çok beğenildiği fakat kendisini çekemeyenlerin “eser tercümedir, kıymeti yoktur” demeleri üzerine kendisine câize verilmediği bunun üzerine *Harnâme*'nin kaleme alındığı bilgisi yer alır. Olgun'a göre bu muhtelif görüşlerden Âşık Çelebi ve Kınalızâde Hasan Çelebi'nin görüşü doğrudur. Çünkü olayın kahramanı olan eşeğin, sahipli bir tarlaya girmesi ile Şeyhî'nin, eski sahipleri bulunan bir köyü zapta gitmesinin benzerlik gösterdiğini belirtir. Yine bu bölümün ardından *Harnâme*'nin kısa bir özeti verilmiştir. *Harnâme*'nin kökeni hakkında farklı görüşler olmasına rağmen Tahir Olgun eserin kaynağının, “Emir Hüseyinî'nin *Zâdü'l-müsâfirîn* adlı eserinde geçen küçük bir eşek hikâyesinden ve Acemdeki birkaç beytin, Muallim Naci tarafından açıklanmasından ortaya çıkmıştır” görüşünü bildirir.

Bu kısmın ardından Şeyhî'nin yaşadığı dönem, ne zaman öldüğü ve kabrinin nerede bulunduğu ile ilgili kaynaklarda verilen bilgiler ışığında açıklamalar yapılmıştır. Şeyhî, üstâd bir şair olduğundan hem yaşadığı dönemde hem de ölümünden sonra takdir edilmiştir. Şairin

ehemmiyetini ve eserlerinin değerini vermek açısından, çeşitli şairlerin ve tezkirelerin Şeyhî ve eserleri hakkında neler söylediği hakkında bilgi verilmiştir.

Eserin ikinci kısmında, Üniversite Kütüphanesi Halis Efendi kitapları arasında 2804 numarada kayıtlı *Şeyhî Divânı*'nda bulunan *Harnâme*'nin metni verilmiştir. Metnin hemen altındaki “Lügatler” başlığı altında beyitlerde geçen anlamı bilinmeyen kelimelerin bugünkü anlamları verilmiştir. Bu kısmın ardından “Beyitlerin Meâli” başlığında verilen beyitlerin günümüz Türkçesine aktarımı verilmiştir.

1.2. Faruk K. Timurtaş, (1965) *Şeyhî'nin Harnâme'si Üzerinde Dil Araştırmaları*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Harnâme, edebî açıdan olduğu kadar dil araştırmaları açısından da edebiyatımızda önemli bir yer tutmuştur. Eserin dili açısından kitap niteliğindeki ilk çalışma, Faruk K. Timurtaş'ın 1965'te yapmış olduğu, *Şeyhî'nin Harnâme'si Üzerinde Dil Araştırmaları* adlı çalışmasıdır. Bu eserde *Harnâme*: “*Harnâme*'nin Nüshaları”, “*Harnâme*'nin Metni”, “Nüsha Farkları”, “Açıklamalar”, “Ekler Dizini”, “Kelime Dizini”, “Metnin Tıpkıbasımı” başlıkları altında incelenmiştir.

Eser hakkında kısa bir bilgilendirmenin ardından “Nüsha Farkları” başlığında *Harnâme*'nin beş ayrı nüshasının kısa tanıtımını yapmış, elde bulunan fakat nüsha farklarını verdiği nüshalar ile birbirini tutmayan diğer iki nüsha hakkında da okuyucu bilgilendirilmiştir.

“*Harnâme*'nin Metni” başlığı altında eserin 126 beyitlik çeviri metni verilmiştir. “Nüsha Farklılıkları” başlığı altında kelimelerin nüshalarda geçen farklı şekilleri belirtilmiş, “Açıklamalar” başlığında ise eserin dil hususiyetleri üzerinde durulmuştur. “Ekler Dizini” başlığında metinde geçen ekler yanlarına beyit numaraları verilerek örneklerle birlikte açıklanmış, “Kelime Dizini” başlığında, *Harnâme*'de geçen bugün kullandığımız veya farklı şekillerde kullandığımız Türkçe kelimelerin anlamları verilmiş ve yanlarına beyit numaraları yazılmıştır. “Metnin Tıpkıbasımı” başlığında ise İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde T.Y. 2804 numarada kayıtlı *Şeyhi Divânı*'nın sonunda bulunan nüshanın tıpkıbasımı verilmiştir.

1.3. Faruk K. Timurtaş, (1981) *Şeyhî'nin Harnâmesi*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Harnâme ile ilgili yapılmış ikinci çalışma, Faruk K. Timurtaş tarafından 1981 yılında yayımlanmış olan, *Şeyhî'nin Harnâme'si* adlı eserdir. Eser; “Ön söz”, “Giriş”, “Şeyhî'nin Hayatı ve Eserleri”, “*Harnâme*”, “Bibliyografya”, “*Harnâme*”, “Nüsha Farkları”, “Açıklamalar”, “Ekler Dizini”, “Sözlük” bölümlerinden oluşur.

Ön sözde, Faruk K. Timurtaş daha önce *Harnâme* ile ilgili yaptığı çalışmalara değinmiştir. Giriş kısmında, kendi ifadesiyle: *Türk milletinin hiciv ve mizah sahasında birçok şahsiyet*

yetiştirmiştir, fakat bu vadede başarı gösterenler daha çok mizah alanındadır. Hicivde başarı gösteren sanatkâr sayısı azdır. *Harnâme*, Ziya Paşa'nın *Zafernâme*'si yazılıncaya kadar dört buçuk asır, bu alanın en büyük âbidesi olmak vasfını taşımıştır şeklinde görüşlerine yer vermiştir. (Timurtaş 1981: 1) Bir sonraki kısımda, Şeyhî'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiş, ardından *Harnâme*'nin Şeyhî tarafından neden kaleme alındığı ve kime sunulduğu hakkında ihtilaflara karşılık kaynaklarda ve tezkirelerde verilen bilgiler ışığında örnekler verilerek açıklanmıştır. Yine bu bölümde, *Harnâme*'nin bölümleri, konusu, konusunun kaynağı, edebiyatımızdaki hiciv ve mizah sahasındaki değeri ve *Harnâme*'nin altı nüshası hakkında bilgiler verilmiştir.

Bibliyografya kısmının verilmesinin ardından, *Harnâme*'nin transkripsiyonlu metni ve metnin, günümüz Türkçesine çevrilmiş şekli yer alır. Transkripsiyonlu metin verildikten sonra, daha önce hakkında bilgi verilen altı nüshada metinde geçen kelime ve ibare farklılıkları beyit beyit numaralı bir şekilde okuyucuya sunulmuştur. Açıklamalar kısmında ise metinde geçen kelimelerin dil özellikleri verilmiştir. En son bölümde, *Harnâme*'de geçen kelimelerin metindeki anlamları verilecek biçimde sözlük kısmı oluşturulmuş ve *Harnâme*'nin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T. Y. 2804 numarada, *Şeyhi Divânı* sonunda bulunan nüshasının tıpkıbasımı verilmiştir.

1.4. Mustafa Güneş, (2001) *Zavallı Eşeğin Hikayesi (Şeyhî'nin Harnamesi'nin Hikâye Bölümü) "The Story Of The Poor Donkey"*, (Çev. K. Belkıs), Kütahya: Türk Kütüphaneciler Derneği.

Harnâme ile ilgili yapılmış kitap niteliğinde diğer bir çalışma da Mustafa Güneş tarafından 2001 yılında yayımlanmış olan *Zavallı Eşeğin Hikâyesi (Şeyhî'nin Harnamesi'nin Hikâye Bölümü) "The Story Of The Poor Donkey"* adlı eserdir. Yapılan bu çalışmada, mesnevi nazım şekli ile manzum olarak kaleme alınmış olan *Harnâme*'nin hikâye kısmı günümüz Türkiye Türkçesine çevrilmiş, Türkçe metnin hemen karşısına İngilizce çevirisi de verilmiştir. Çalışmanın çevirisi, Kenan Belkıs tarafından, resimlendirmesi ise Suzan Oschman tarafından yapılmıştır.

Ön sözde fabl türü hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Mustafa Güneş, ön sözde böyle bir eserin okuyucuların hem kendi kültürlerinin önemli bir eseri hakkında bilgi sahibi olacaklarını hem de İngilizcelerini geliştirme imkânına sahip olacaklarını ayrıca yabancı dil öğretiminde kendi öz kültürüyle ilgili eserlerin okunmasının, gençlerin motivasyonunu artıracaklarını dile getirmiştir.

Ön sözün ardından "Şeyhî" başlığı altında Şeyhî'nin hayatı hakkında bilgi verilmiştir. Ardından "*Harnâme* Hakkında" adlı başlık altında eserin, konusu, kaynağı, verdiği mesaj ve kime sunulduğu ile ilgili bilgiler yer alır. Bir sonraki bölümde ise *Harnâme*'nin hikâye metni düz yazı şeklinde verilmiş hemen karşısına İngilizce çevirisi yapılmıştır. Çalışmanın sonunda Yunus Emre'ye ait olan,

İlim, ilim bilmektir

İlim kendin bilmektir

Sen kendini bilmezsen

Ya nice okumaktır şiirinin tamamı ve İngilizce çevirisi verilmiştir.

1.5. Mehmet Özdemir, (2011) *Şeyhî Harnâme*, İstanbul: Kapı Yayınları.

Harnâme ile ilgili yapılmış diğer bir çalışma, Mehmet Özdemir tarafından birinci baskısı 2011 yılında, ikinci baskısı ise 2017 yılında yapılmış olan *Şeyhî Harnâme* adlı çalışmadır. Çalışma, “Ön söz” ve ardından gelen “Şeyhî ve *Harnâme*’si”, “*Harnâme*’nin Metni ve Günümüz Türkçesine Aktarımı”, “Sözlük”, “Kaynaklar”, “*Harnâme*’nin Tıpkıbasımı” olmak üzere beş kısımdan oluşur.

Özdemir, Ön sözde *Harnâme*’nin Türk edebiyatındaki değeri ile ilgili kısa bir açıklamadan sonra çalışmasının asıl gayesini *Harnâme*, daha önce akademik hüviyeti ön planda olan yayınlarla kitap olarak hazırlanmış olmakla birlikte şüphesiz bundan sonra da tekrar değerlendirilip akademik yayını yapılacak bir eserdir. Bu değerli eserin âlimane üslup kaygısı taşımadan bir “kültür kitabı” hüviyetinde hazırlama düşüncesiyle yeniden ele alınıp hazırlanması ve geniş halk kitlelerine ulaştırılıp okunması/okutulması düşüncesi, çalışmamızın asıl gayesini teşkil etmektedir (Özdemir 2011: 5-10) şeklinde ifade eder.

Kitabın birinci kısmında Şeyhî’nin hayatı, eserleri, Şeyhî’nin *Harnâme*’yi kaleme almasının sebebi, eserin kime sunulduğu, *Harnâme*’nin şekil özellikleri ve konusu hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci kısımda *Harnâme*’nin metni ve günümüz Türkçesine aktarımı verilmiş, ardından sözlük kısmı oluşturulmuştur. En sonda ise kaynakça ve *Harnâme*’nin Ali Emiri Manzum Eserler 1016 kayıtlı nüshasının tıpkıbasımı yer alır.

2. MAKALELER

2.1. M. Fuad Köprülü, (1917) “Harnâme” *Yeni Mecmua*, 13: 253-256.

Harnâme hakkında makale niteliğinde hazırlanmış olan ilk çalışma, M. Fuad Köprülü’nün 1917 yılında *Yeni Mecmua*’da yayımlanmış olduğu “Harnâme” adlı makalesidir. Köprülü, makalenin başında Şeyhî ve hayatı hakkında çeşitli bilgiler vermiştir. Her şairin yaşayabilmek ve yüksek mevkilere çıkmak için hükümdara eserini takdim etmesi gerektiğini, Şeyhî’nin de bu mevkiye ulaşmak için Sultan Murad namına *Hüsrev ü Şirin*’i telifte başladığını ifade etmiştir. Fakat padişah nedimi olmak için gerekli hasletlere sahip olmaması ve padişah etrafındaki rakiplerinin, zeki ve sanatkâr şairi padişahın yanına sokmamak için çaba sarf etmeleri nedeniyle Şeyhî’nin, hayatının sonuna kadar dükkânının raflarını beklemeye mecbur olduğunu belirtmiştir. Bir defasında padişahın lütfuna mazhar olduğunu, yolda memleketine dönerken rakiplerinin teşvikiyle haramilerin baskınına uğradığını, padişaktan yeni aldıklarının yanında, elinde olan

şeyleri de onlara bırakmaya mecbur kaldığını ve Şeyhî'nin bu olay üzerine *Harnâme*'yi kaleme alıp padişaha takdim ettiğini kaydetmiştir.

Köprülü, edebiyatımızda bu şekil ve mahiyette başka bir eser vücuda getirilmediği için kaynaklarda *Harnâme*'den sürekli bahsedildiğini ancak eserden bahseden kaynakların hiçbirinin bu eseri görmediğini itiraf edemediklerini kaydeder. Bu esere, kütüphanelerin tozlu sayfaları arasında tesadüf ettiğini kaydeden yazar, eseri sadece kendisine hasretmek istemediğini, bu sebeple bu ufak makaleyi kaleme aldığını söyler. *Harnâme*'nin şekilsel özelliklerinden bahsettikten sonra, eserin özeti geniş bir şekilde ele alınmıştır. Eserde geçen eşeğin, öküzleri gördüğü kısım ve ihtiyar eşeğin yanına gittiği kısım ile *Harnâme*'nin dua kısmı beyitler şeklinde verilmiştir.

Makalenin son kısmında ise *Harnâme*'nin kıymetinin lisanından ve tahkiyesinden ziyade, Osmanlı edebiyatında emsalsiz bir şaheser olarak addedilmesinin asıl sebebinin “hicvî bir eser” olmasına bağlamıştır. Çünkü gerek İran edebiyatında gerek bizim edebiyatımızda bu gibi eserlere çokça tesadüf edilmediğini belirtir. *Harnâme*'nin mevzuu itibarıyla çok güzel olduğu ve her devirde her muhite hitap ettiğini söyleyen Köprülü, yeryüzünde her daim aç eşekler ve doymuş öküzler bulunacağından bu eserin de her zaman büyük bir lezzetle okunacağı söyler.

2.2. Faruk K. Timurtaş, (1949) “Harnâme” *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, III: 370-387.

Harnâme'nin dil hususiyetlerine dikkat çeken ilk makale olması bakımından Faruk K. Timurtaş'ın 1949 yılında yayımlanmış olan “Harnâme” adlı yazısı önemlidir. Çalışmada genel itibarıyla “Eserin adı”, “teelif sebebi”, “konusu”, “konusunun kaynağı”, “dil hususiyetleri”, “hiciv bakımından değeri” konularına yer verilmiş ayrıca beş nüshanın edisyon kritiği yapılmıştır.

Eserin adı başlığı altında, eserin adının farklı kaynaklarda *Hirednâme* olarak anılmasının nedeni ve bu konudaki muhtelif görüşler verilmiştir. “Telif Sebebi ve Kime Takdim Edildiği” başlığı altında, eserin yazılış sebebi ve kime sunulduğu ile ilgili kaynaklarda ve tezkirelerde geçen iki farklı görüş verilmiş, sonuç olarak ise eserin Çelebi Mehmed'e sunulduğu kanısına varılmıştır. “Muhteviyatı” başlığı altında, *Harnâme*'nin, beyit sayısı, vezni, bölümleri gibi şekilsel özellikleri verilmiştir. “Mevzuu” başlığı altında, eserin özeti verilmiş ve *Harnâme*'nin kaynağının Herat'ta yetişmiş Emir Hüseyinî'nin *Zâdü'l-müsafirîn* isimli eserinde geçen küçük bir eşek hikâyesinden aldığı belirtilmiştir. “San'at Değeri” başlığında, *Harnâme*'nin gerek bir mesnevinin barındırması gereken bütün bölümleri barındırması gerek eserde olayların tasvirlerinin çok iyi yapılması gerekse Türk mizah ve hiciv edebiyatında önde gelen eserlerden olması bakımından üstün bir değeri olduğu görüşlerine yer verilir. “Üslûp ve Dil Hususiyetleri” başlığı altında, eserin dili üzerinde durulmuş, yine bu kısımda eserde geçip bugün kullanmadığımız Türkçe kelimelerin

anlamları verilmiştir. “*Harnâme*’nin Nüshaları” başlığı altında, eserin beş adet nüshası kısaca tanıtılmış, ardından bu beş nüshanın edisyon kritiği yapılmıştır.

2.3. Nihad Çetin, (1972) “Arapça Birkaç Darb-ı Meselin ve Şeyhî 'nin Harnâme'sinde İşlediği Hikâyenin Menşei Hakkında” *Şarkiyat Mecmuası*, VII: 227-243.

Nihad M. Çetin tarafından 1972 yılında yayımlanmış olan “Arapça Birkaç Darb-ı Meselin ve Şeyhî'nin Har-nâme'sinde İşlediği Hikâyenin Menşei Hakkında” adlı çalışma da *Harnâme*’nin kökenine ışık tutan bir diğer çalışmadır. *Harnâme*’de işlenen konuyu teşkil eden hikâyenin özü, zamanla çeşitli çevrelerde değişikliğe uğratılmıştır. Bu çalışmada eserin özünü oluşturan hikâyenin, Arap edebiyatında birkaç darb-ı meselle benzerliği bakımından açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu darb-ı mesellerden birisi şöyledir: “Boynuz isteyip kulağı kesilen gibi”. Çalışmada bu örnek verildikten sonra örneğe kaynaklık eden kıssa verilmiştir. İlk kaynaklarda kulağını kaybeden hayvan devekuşu olarak geçerken, zamanla bu hayvanın Arap hatta İran kaynaklarında eşek olarak geçmeye başladığı çeşitli örneklerle okuyucuya sunulmuştur. *Kelile ve Dimme*’de geçen bu mesele kaynaklık etmiş olan *Fareler Hükümdarı ve Üç Veziri* adlı masal verilmiştir. Ardından bu masal, İran edebiyatında Amir Husayn Husayni’nin *Zad al-musâfirîn* adlı eserinde tekrar işlenmiş ve yazarın 6 beyitlik fıkrası verilmiştir. Bu ön bilgilendirmenin ardından Çetin, bu eski ve yayılmış olan kıssayı işleyen eserlerden, bugün bilinenler arasında en başarılısı ve en değerlisinin *Harnâme* olduğunu dile getirir. *Harnâme*’nin kaleme alınma sebebi ve şekli hakkında bilgi verilmiş ve eserin özeti sunulmuştur. Bu meselin, La Fontaine’nin *Eşek ile Küçük Köpek* adlı fabluna da kaynaklık etmiş olabileceği bilgisi verilmiş ve bu hikâye okuyucuya sunulmuştur. Ardından, birkaç darb-ı mesele daha kaynaklık eden hikâye okuyucuya sunulmuştur.

2.4. Mine Mengi, (2000) “Harnâme Kime Sunuldu” *Türkoloji Dergisi*, VII.: 173-175.

Harnâme’nin kime sunulduğu konusunda ihtilaflar vardır. Konunun aydınlatılması açısından yapılmış çalışmalardan biri de Mine Mengi’nin “Harnâme Kime Sunulmuştur” adlı makalesidir. Makalede genel itibariyle *Harnâme*’nin neden yazıldığı ve kime sunulduğu ile ilgili kaynaklarda geçen muhtelif görüşler ele alınmış ve çözüm yoluna gidilmiştir. Elde bulunan iki yazmanın müstensihisi de “Der-Medh-i Sultân Murâd Hân” başlığı altında:

Maksad-ı dil murâd-ı cân-ı cihan

Şeh-i Sultân Murâd Hân-ı zamân

beytine yer vererek II. Murad’ı övmesi yazılış tarihleri eski olan iki nüshada II. Murad’ı öven iki beytin bulunması ayrıca elde bulunan hiçbir yazma nüshada Çelebi Mehmed adına

rastlanmaması, Şeyhî'nin II. Murad'a daha fazla sayıda kaside sunması gibi nedenler göz önüne alınarak *Harnâme*'nin II. Murad'a sunulma ihtimalinin daha yüksek olduğu kanısına varılmıştır.

2.5. Aydın Kırman, (2008) “Harnâme’yi Eski Türk Edebiyatından Okumak”, *Değirmen*, 16: 19-29.

Harnâme ile ilgili yapılmış başka bir çalışma da Dr. Öğr. Üyesi Aydın Kırman tarafından çalışmamıza katkı sağlaması amacıyla bizimle paylaştığı “Harnâme’yi Eski Türk Edebiyatında Okumak” adlı çalışmadır. Bu yazıda Kırman *Harnâme*'nin günümüzde, Türk eğitim sisteminde göz ardı edilemeyecek yönleri üzerinde durmuştur.

Kırman, *Harnâme*'nin şekilsel özellikleri, kime sunulduğu ve neden yazıldığı ile ilgili kısa bir açıklamanın ardından iki farklı kaynaktan alıntı yapılarak eserin insanlara verdiği mesaj üzerinde durmuştur. Çalışmada dikkat çeken bir nokta da daha önce diğer çalışmalarda tespit edemediğimiz *Harnâme*'deki hikâyede, *Beydaba*'yı, *zalim Hint hükümdarı Debşelem*'i sağduyulu olmaya davet maksadıyla *Kelile ve Dimne*'yi yazmaya sevk eden kaygı ve simgesel anlatımdaki yöntem her neyse, benzer bir yaklaşımın varlığı görmezden gelinemez (Kırman 2008: 3) benzetmesidir. Çalışmanın bir sonraki kısmı hikâyenin başlangıç, gelişme ve sonuç evreleri Eski Türk Edebiyatından seçmelerle okuyucuya sunulmuştur, hikâyede geçen varlıkların temsil ettiği kesim ve kişiler beyitler eşliğinde okuyucuya açıklanmıştır.

2.6. Mehmet Özdemir, (2010) “Harnâme’nin Tahkiye Dışındaki Bölümlerine Şekil ve Muhteva Açısından Bakış”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1): 68–82.

Harnâme üzerine yazılan makalelerden biri de Mehmet Özdemir'in 2010'da yayımlanmış olan “Harnâme’nin Tahkiye Dışındaki Bölümlerine Şekil ve Muhteva Açısından Bakış” adlı makalesidir. Özdemir, makalenin “Giriş” kısmında Şeyhî'nin hayatı ve *Harnâme* hakkında bilgiler vermiştir. “Şekil ve Muhteva Açısından *Harnâme*” adlı başlıkta eseri, “Giriş”, “Konunun İşlendiği Bölüm” ve “Bitiş Bölümü” olarak üç başlık altında incelemiştir. Ardından *Harnâme*'nin hikâye kısımları dışında kalan bölümleri üzerinde durmuştur.

“Giriş” bölümünde, “Tevhid”, “naat”, “miraciye”, “medhiye”, “sebeb-i te’lif” alt başlıkları verilmiştir.

“Tevhid” başlığı altında, mesnevilerin tevhid bölümleri hakkında kısa bir tanıtıcı bilgi verildikten sonra *Harnâme*'nin tevhid bölümünün muhtevasından bahsedilmiştir. *Harnâme*'nin tevhid kısmını oluşturan 1-6 beyitleri ve günümüz Türkçesine aktarımı verilmiştir.

“Naat” başlığı altında yine mesnevilerde naat bölümleri hakkında kısaca bilgilendirme yapılmış ve *Harnâme*'nin naat bölümünü oluşturan 7-10 beyitleri ve günümüz Türkçesine aktarımı verilmiştir.

“Miraciye” başlığı altında edebiyatımızda miraciyeler ve *Harnâme*’nin miraciye kısmı hakkında kısaca bilgi verilmiş ve *Harnâme*’nin miraciye kısmını oluşturan 11-12 beyitler ve günümüz Türkçesine aktarımı yapılmıştır.

“Medhiye” başlığı altında, *Harnâme*’nin medhiye kısmı hakkında bilgi verilmiş, ardından *Harnâme*’nin 21 beyitlik kısmını oluşturan 13-34 beyitleri arasındaki kısım verilmiş ve günümüz Türkçesine aktarımı yapılmıştır.

“Sebeb-i Te’lif” başlığında *Harnâme*’nin 4 beyitlik bir bölümünü oluşturan sebeb-i te’lif kısmı hakkında bilgi verilmiş eserin 35-39 beyitleri ve günümüz Türkçesine aktarımı yapılmıştır.

“Konunun İşlendiği Bölüm” başlığı altında *Harnâme*’yi oluşturan 73 beyitlik hikâye kısmının özeti verilmiştir. Hikâyede geçen her bir varlığın eski toplum yapısında bir kişiyi ya da bir kitleyi temsil ettiğini belirten Özdemir, hikâyede geçen eşeğin; halkı, pir eşeğin; bilginleri, öküzlerin; yöneticileri, tarla sahibinin; padişahı temsil eden bir alegoride olduğunu belirtmiştir.

Bitiş Bölümü başlığı altında Şeyhî’nin:

İster iken helâlden rûzî

Varum itdüm harâmîler rûzî

beyiti ile eserin yazılmasına sebep olan hadiseye atıf yapmış ve bu durumdan dolayı padişahı adalet talep ettiğini, padişaha dua ile eseri bitirdiğini ifade etmiştir. Eserin bitiş kısmını oluşturan 113-126 beyitleri ve günümüz Türkçesine aktarımı yapılmıştır.

Makalenin sonuç kısmında, *Harnâme*’nin içerdiği sosyal mesajlar ve eserdeki kader kavramı üzerinde duran yazar, eserin Klasik Türk edebiyatında eşine az rastlanır gerçekçi bir hüviyeti olduğunu bu bakımdan sinema sektörü için eşsiz bir eser olduğunu fakat henüz bu bakımdan değerlendirilmediğinden Ezop, La Fontaine, Beydaba gibi fabl yazarlarının toplum tarafından tanındığı halde Şeyhi ve *Harnâme*’sinin henüz tanınmadığından bahsetmiştir.

2.7. Muzaffer Kılıç, (2011) “Divan Şiirinde Bir Hayvan Masalı: “Harnâme”
Turkis studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 6/3: 1967-1982.

Muzaffer Kılıç tarafından 2001’de yayımlanmış olan “Divan Şiirinde Bir Hayvan Masalı: *Harnâme*” adlı makale, genel itibarıyla Axel Olrik’in Epik Kanunları ve Nedim Bakırcı’nın saptamış olduğu “Türk Dünyası Hayvan Masallarının Özellikleri” Şeyhî’nin *Harnâme*’si üzerine uygulanması ve eserin ne kadar halk anlatılarıyla ve hayvan masallarıyla örtüştüğü sorgulanmıştır. Makale, “Giriş”, “Şeyhî ve *Harnâme* Mesnevisi”, “*Harnâme* bir halk anlatısı mıdır?”, “*Harnâme* bir hayvan masalı mıdır?” başlıklarından oluşmaktadır.

Kılıç, giriş kısmında sözlü ve yazılı kültür hakkında bilgilendirmeler yapmış ve sözlü kültür olmaksızın yazılı bir kültürün olamayacağı, çalışmanın amacının Divan Edebiyatı ürünü olan *Harnâme*’nin, sözlü kültür üzerine inşa edilmiş bir yazılı kültür malzemesi olduğunu ve hayvan

masallarıyla benzerliğini göstermek olduğunu belirtmiştir. “Şeyhî ve *Harnâme* Mesnevisi”, başlığı altında ise Şeyhî'nin hayatı ve *Harnâme* hakkında bilgilendirme yapılmış ayrıca *Harnâme*'nin olay örgüsü verilmiştir.

“*Harnâme* bir halk anlatısı mıdır?” başlığı altında *Harnâme*, “giriş ve bitiş kuralı, yineleme kuralı, üçleme kuralı, bir sahnede iki kuralı, zıtlık kuralı, ikizler kuralı, ilk ve son durumun önemi kuralı, anlatımda tek çizgililik kuralı, kalıplaştırma kuralı, büyük tablo sahnesi kuralı, anlatı mantığı kuralı, olay örgüsünde entrika birliği kuralı, epik birlik kuralı, ideal epik birlik kuralı, dikkati baş kahraman üzerine toplama kuralı” ayrı başlıklar altında Axel Olrik'in epik kuralları *Harnâme*'ye uygulanmıştır.

“*Harnâme* bir hayvan masalı mıdır?” başlığı altında çeşitli kaynaklarda geçen hayvan masalı tanımları verilmiştir. Ardından Nedim Bakırcı'nın “Türk Dünyası Coğrafyasında Tespit Edilmiş Hayvan Masalları Üzerine Bir İnceleme” adlı doktora tezinde “Türk Dünyası Hayvan Masallarının Özellikleri” ana başlığı altında hayvan masallarının iç ve dış yapı özellikleri *Harnâme* üzerinde uygulanarak eserin, ne derece hayvan masallarıyla uyduğu incelenmiştir.

Sonuç olarak Kılıç, *Harnâme*'yi Axel Olrik'in Epik Yasaları ve Nedim Bakırcı'nın hayvan masallarının iç ve dış özellikleri başlıkları altında incelendiğinde özelliklerinin birebir örtüştüğünü ve bundan yola çıkarak *Harnâme*'ye bir halk anlatısı ve hayvan masalı olarak değerlendirilebileceğini belirtmiştir.

2.8. Zöhre Armağan, (2011) “Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Çerçevesinde İki Hiciv Eseri *Harnâme* ve *Sihâm-ı Kazâ*”, *Kilis 7 Aralık Üniv. Sosyal Bilimler Dergisi*, 1: 66-74.

Zöhre Armağan tarafından 2011 yılında kaleme alınan bu makalede, klasik Türk edebiyatında farklı yüzyıllarda yazılmış iki ayrı hiciv eseri olan XV. yüzyıl şâiri Şeyhî'nin *Harnâme*'si ve XVII. yüzyıl şâiri Nef'i'nin *Sihâm-ı Kazâ*'sı karşılaştırmalı edebiyat bilimi açısından incelenmeye tabi tutulmuştur. Çalışmada eserler, “Şiirlerin Şairleri Açısından Karşılaştırılması”, “Şiirlerin Edebî Çevre ve Dönemleri Açısından Karşılaştırılmaları”, “Şiirlerin Şekil Özellikleri Açısından Karşılaştırılması”, “Şiirlerin Konu, Ana ve Ara Fikirleri Açısından Karşılaştırılması”, “Şiirlerin Edebî Sanatları, Dil ve Anlatım Özellikleri Açısından Karşılaştırılması” başlıkları altında incelenmiş, eserlerin benzer ve farklılıkları üzerinde durulmuştur.

2.9. Özgür Kasım Aydemir, (2013) “*Harnâme*'nin Söz Dizimi Özellikleri”, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, s.37: 183-197.

Harnâme'nin dil hususiyetleriyle ilgili yapılan bir diğer çalışma, Özgür Kasım Aydemir tarafından 2013 yılında yayımlanmış olan “*Harnâme*'nin Söz Dizimi Özellikleri” adlı makaledir. Makale toplamda üç ana başlıktan oluşturulmuştur.

Birinci bölümü oluşturan “Giriş” başlığı altında, edebiyatımızda dil ve *Harnâme* üzerine açıklamalar yapılmıştır. İkinci bölümü oluşturan “Kullanılan Yöntem” başlığı altında, söz dizimi ile ilgili açıklamalar yapılmış, çalışmada kullanılan yöntem ve sınırlılıklar açıklanmıştır. Üçüncü bölümü ihtiva eden “İnceleme” başlığında, çalışma yapılırken kullanılan işaretlemeler hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü başlığın alt başlığında ise *Harnâme*’de geçen “Sözcük Öbekleri”, “Edat Öbekleri”, “Tamlamalar”, “Tekrar Öbekleri”, “Filimsi Öbekleri”, “Unvan Öbekleri”, “Kısaltma Öbeği”, “Birleşik Fiil Öbekleri”, “Cümleler” ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

2.10. Kadriye Yılmaz, (2016) “Klâsik Türk Edebiyatında Mizah Harnâme Şikâyetnâme Örneği”, *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, 5: 198-203.

2016 yılında Kadriye Yılmaz tarafından kaleme alınmış olan çalışma, *Harnâme* oluşturulduğu dönemin dil hususiyetlerini barındırması ve üstü kapalı olarak da olsa döneminin toplumsal eleştirisini yapılması bakımından önemli olduğu kadar mizahî yönüyle de dikkat çekici bir eserdir. Nitekim “Klâsik Türk Edebiyatında Mizah: Harnâme-Şikâyetnâme Örneği” adlı bu çalışmada Türk edebiyatının iki büyük mizah eserlerinden olan *Harnâme* ve Fuzûlî’nin *Şikâyetnâme*’sinin karşılaştırılması yapılmış ve Klasik Türk edebiyatında mizahın hangi temel unsurlar üzerine bina edildiği konusu üzerinde durulmuştur. Dış yapıları itibariyle *Harnâme* mesnevi; *Şikâyetnâme* ise mektup formunda kaleme alınmıştır. Bu iki eserin ortak noktası olan mizah konusu çalışmada, “*Harnâme*’de Mizahî Unsurlar: Karikatürleştirme ve Yanlış Kıyas”, “*Şikâyetnâme*’de Mizahî Unsurlar: Karşıtlık” başlıkları altında incelenmiştir.

2.11. Turgut Koçoğlu, (2017) “Harnâme’ye Hikmet Gözüyle Bakmak” *Turkic studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12/22: 499-510.

Turgut Koçoğlu, “Harnâme’ye Hikmet Gözüyle Bakmak” adlı makalesinde *Harnâme*’nin araştırmacılar tarafından daha çok hiciv ve mizah yönü üzerinde durulduğunu ancak hicvin ve mizahın gerçek anlamda başarılı olmasını sağlayan unsurlardan olan hikmet ve tefekkür kavramları üzerinde yeterince durulmadığını ifade eder.

Düşüncelerin nükte ve şakalarla süslenip anlatıldığı söz ve yazı çeşidi olan mizahta, önemli olan sadece güldürmek ve gülmek değil: düşünmek ve düşündürmektir. Zaten düşündürmeyen, bir ders, ibret ve hikmeti olmayan mizahlar, eğlence ve alaydan öteye gidemezler. Gerçek mizahî eserler keskin bir zekâ ve iyi bir tefekkürün neticesidir. Bu kabulden hareketle hiciv ve mizahın şâheseri olarak kabul edilen eserleri çoklu bakış açısıyla ele almak bir zarurettir. Bu bağlamda Harnâme gibi bir eserin içinden geldiği geleneğe bağlı olarak zımnen felsefeye/hikmete dayanması gayet doğaldır (Koçoğlu 2017: 503).

Koçoğlu, bu nedenleri sunarak makalede, *Harnâme*'ye hikmet, felsefe ve düşünce penceresinden değerlendirmeye çalıştığını ifade eder. Öncelikle *hikmet* kelimesinin anlamı kısaca tanıtılmıştır. Daha sonra *Harnâme*'de “Hikmet'i Aramak” başlığı altında *Harnâme*'nin *hikmet* kavramıyla ilgili yönleri, asıl hikâyenin başladığı 39. beyitten itibaren incelenmiştir. Sonuç olarak ise Koçoğlu, *Harnâme*'de hikmet kavramını;

Şeyhi'nin İran'daki eğitimi sırasında hikmet ve tasavvuf dersleri aldığını da hesaba katarsak, onun gibi bir şairin hiciv ve mizah esaslı bir eserde tefekkür ve hikmeti göz ardı etmesi düşünülemez. Şeyhî, başından geçen bir olayda, buna sebep olanları ve ahlında kendini mizahî unsurlarla yererken, özetle insanın, kendisini ve mevcudatı iyi bilip bu bilginin gerektirdiği şekilde hareket etmesini: aksi olduğu takdirde ceza ve zararın kaçınılmaz olduğunu anlatmaya çalışmıştır (Koçoğlu 2017: 509)
şeklinde ifade etmiştir.

2.12. Tuğçe Takoğlu (2017), “Har-nâme’de Sıfat Fiil Kategorisi” *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6/2.: 644-656.

Dili bakımından eser üzerine yapılmış çalışmalardan biri de Tuğçe Takoğlu tarafından 2017’de yayımlanmış olan, “Har-nâme’de Sıfat Fiil Kategorisi” adlı çalışmadır. Giriş, kısmında dil alanında yetkin çeşitli şahsiyetlerin sıfat fiil üzerine tanımları verilmiştir. Ardından *Harnâme*, başlığı altında eserle ilgili kısa bir açıklama yapılmış ve *Harnâme*'de geçen sıfat fiiller çeşitli başlıklar altında incelenmiştir.

2.13. Mehmet Kanar (2018), “Şeyhî'nin Harnâme'si Hakkında Bir Manzum Çeviri Denemesi” *Doğu Esintileri*, 8: 1-58.

Harnâme ile ilgili yapılan kapsamlı bir diğer çalışma da 2018 yılında Mehmet Kanar tarafından hazırlanmıştır. Çalışmanın genel amacı *Harnâme*'nin serbest olarak manzum çevirisinin yapılmasıdır. Makalede ilk olarak eserin Arap harfleriyle metni verilmiştir. Arap harfli metin hazırlanırken tamlama işaretlerinin, Eski Anadolu Türkçesi döneminin karakteristik özelliklerini yansıtan kelime ve fiillerin harekelendirilmesine özen gösterilmiştir. Eser, Arap harfleriyle verildikten sonra transkripsiyonlu metni hazırlanmıştır. Bu kısımdan sonra eserin manzum çevirisi verilmiş, sonunda ise sözlük çalışması yer alır. Kanar, metni hazırlarken Prof. Dr. Faruk K. Timurtaş'ın *Şeyhî'nin Harnâme'si* adlı çalışmasının sonunda da verilen İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T.Y. 2804 kayıtlı yazma, *Şeyhî Divanı*'nın sonunda yer alan *Harnâme*'nin tam metni (varak 60b-63b), Millet Kütüphanesi Ali Emîrî 238 numarada kayıtlı olup Türk Dili Kurumu tarafından basılan *Divan*'daki *Harnâme*'nin (s. 61-70) tam metninden yararlandığını belirtmiştir.

2.14. İsa Işık, (2019) “Harnâme’nin Yapı Unsurları ve Muhteva Bakımından İncelenmesi”, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 16: 460-479.

İsa Işık tarafından 2019 yılında kaleme alınmış olan bu makalede *Harnâme* yapı ve muhteva özellikleri bakımından incelemeye tabi tutulmuştur. Mesnevi formatında yazılan *Harnâme*, modern hikâye ve roman inceleme teknikleriyle ele alınmıştır. Çalışmada *Harnâme*; “Anlatı”, “Olay Örgüsü”, “Tematik ve Biçimsel Yapı”, “Zaman”, “Mekân”, “Şahıs Kadrosu”, “Bakış Açısı ve Anlatıcı”, “Anlatım Teknikleri”, “Dil ve Üslup” başlıkları altında ele alınmıştır.

2.15. Lokman Turan, Hüseyin Öztürk, Ali Kırıcı, (2019) “Uçan Eşek’te Harnâme’nin İzleri Karşılaştırmalı Bir Okuma Denemesi”, *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3/2: 29-40.

Lokman Turan, Hüseyin Öztürk ve Ali Kırıcı tarafından 2019 yılında hazırlanılmış olan bu çalışmada Mevlâna İdris Zengi’nin, *Uçan Eşek* adlı hayvan masalı ile *Harnâme* karşılaştırılmıştır. Çalışma; “Giriş”, “*Harnâme* Anlatısı”, “*Uçan Eşek* Anlatısı”, “Arayış”, “Yanılgı”, “Farkındalık” başlıklarından meydana gelmektedir. *Harnâme* anlatısı ve *Uçan Eşek* anlatısı başlıkları altında her iki eserinde özetleri verilmiş, arayış, yanılgı, farkındalık başlıkları altında ise eserlerin birbirine yakın bir mantıksal örüntüyle oluşturuldukları iddiası ispat edilmeye çalışılmıştır.

2.16. Müzahir Kılıç, Sezer Oğuzkan, (2020) “Şeyhî’nin Harnâme’sinde Yapı ve İzlek”, *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6/2: 243-265.

Sezer Oğuzkan ve Müzahir Kılıç tarafından 2020 yılında yapılan bu çalışmada *Harnâme*, modern hikâye ve roman tahlili yöntemlerine göre incelenmiştir. Çalışma; “Mesnevinin Kimliği”, “Bakış Açısı ve Anlatıcı”, “Olay/Olay Örgüsü”, “Zaman”, “Mekân”, “Şahıs Kadrosu”, “İzleksel Kurgu”, “Yaradılıştan Gelen Farklılığın Karakter Üzerindeki Görüngüsü: Tezatlık, Sosyal Adaletsizliğe Başkaldırı ile Filizlenen Yozlaşma Başlıkları” altında *Kora Şeması* ve modern yazınsal okumalara göre incelenmiştir.

3. BİLDİRİLER

3.1. Funda Bagan Özkızıtaş, (2017) “Şeyhi’nin Harnâme’sinde Hicvin Mizahla Güçlendirilmesi” *Presented at the Uluslararası Sosyal Araştırmalar Kongresi.*

Funda Bagan tarafından yapılan bu çalışma; “Giriş”, “*Harnâme* ve Olay Örgüsü”, “*Harnâme*’nin Barındırdığı Örtük Hiciv ve Mizah Unsurları”, “Sonuç” bölümlerinden oluşmaktadır. Yapılan bu çalışmada *Harnâme*, şekil ve muhteva bakımından incelenmiş kurgusal

kahramanlar temsil ettikleri gerçek hayattaki karşılıklarıyla ele alınmış, mizahın altında gizli hiciv unsuruna açıklık getirilmiş, ayrıca sosyal hiciv mizah kavramı etrafında incelenmiştir.

Sonuç

Harnâme, Eski Türk edebiyatında hem edebî tarih hem de dil tarihi açısından önemli bir yere sahiptir. Şeyhî'nin, eseri kaleme alırken gösterdiği incelik, zarafet ve alay ediş, *Harnâme*'nin hiciv ve mizah sahasında seçkin bir yerinin olmasını sağlamış, bu bakımdan hiciv ve mizah edebiyatımızın en parlutulu ve önde gelen eserlerinden biri olmuştur. Edebiyatımız açısından bu denli değerli olması eserin kime yazıldığı ve neden yazıldığı konusunun muğlak olması, eğitici yönü ve arkaik kelimeler ihtiva etmesi gibi birçok nedenden araştırmacıların dikkatini çekmiş bu nedenle üzerinde pek çok önemli araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalar sonucunda da değerli çalışmalar kaleme alınmış ve okuyucuya sunulmuştur. Yapılan ilk çalışmalarda eserin daha çok transkripsiyonlu metninin oluşturulması, günümüz Türkçesine aktarılması, kime sunulduğu, kaynağı, içerisindeki dil malzemesi, söz dizimi özellikleri gibi konular üzerinde durulurken daha sonraki dönemlerde yapılan çalışmalarda ise eserin daha çok muhtevası, barındırdığı mizahî ve hicvî unsurlar ve bunların edebiyatımızda ki bu türde kaleme alınmış eserlerle benzerliği, bir hayvan masalı ve fabl olması, dünya edebiyatında fabl türünde yazılmış eserlerle benzerliği, modern hikâye ve roman tahlili yöntemleriyle incelenmesi gibi konular üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmada, tespit edilebildiği kadarıyla *Harnâme* üzerine yapılmış olan kitap, makale ve bildiriler tanıtılmaya çalışılmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda eser ile ilgili 5 adet kitap, 16 adet makale, 1 adet bildiri tespit edilmiş, gelecekte *Harnâme* üzerine çalışma yapacak olan araştırmacılara kaynaklık etmesi ve konuya meraklı olanlara faydalı olması amaçlanmıştır.

Kaynakça

- Armağan, Zöhre (2011), "Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Çerçevesinde İki Hiciv Eseri *Harnâme* ve *Sihâm-ı Kazâ*", *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1: 66-74.
- Aydemir, Özgür Kasım (2013), "*Harnâme*'nin Söz Dizimi Özellikleri", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, S.37: 183-197.
- Bugan Özkızıltaş, Funda (2017), "*Şeyhi*'nin *Harnâme*'sinde Hicvin Mizahla Güçlendirilmesi", *Presented at the Uluslararası Sosyal Araştırmalar Kongresi*.
- Çetin, Nihad (1972), "Arapça Birkaç Darb-ı Meselin ve *Şeyhî* 'nin *Har-nâme* 'sinde İşlediği Hikâyenin Menşei Hakkında", *Şarkiyat Mecmuası*, VII: 227-243.
- Güneş, Mustafa (2001), *Zavallı Eşeğin Hikayesi (Şeyhî'nin Harnamesi'nin Hikâye Bölümü)* "The Story of the Poor Donkey". (K. Belkıs, Çev.) Kütahya: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Işık, İsa (2019), *Harnâme*'nin Yapı Unsurları ve Muhteva Bakımından İncelenmesi, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 16: 460-479.

- Kanar, Mehmet (2018), “Şeyhî'nin Harnâme'si Hakkında Bir Manzum Çeviri Denemesi” *Doğu Esintileri*, 8: 1-58.
- Kılıç, Müzahir, Sezer Oğuzkan (2020), “Şeyhî'nin Harnâme'sinde Yapı ve İzlek”, *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6/2: 243-265.
- Kılıç, Muzaffer (2011), Divan Şiirinde Bir Hayvan Masalı: “Harnâme”. *Turkis studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6/3: 1967-1982.
- Kırman, Aydın (2008), “Harnâme'yi Eski Türk Edebiyatından Okumak”, *Değirmen*, 16: 19-29.
- Koçoğlu, Turgut (2017), “Harnâme'ye Hikmet Gözüyle Bakmak” *Turkis studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12/22: 499-510.
- Köprülü, M. Fuad (1917), “Harnâme”, *Yeni Mecmua*, 13: 253-256.
- Mengi, Mengi (2000), “Harnâme Kime Sunuldu”. *Türkoloji Dergisi*, VII.: 173-175.
- Olgun, Tahir (1949) *Germiyanlı Şeyhî ve Harnâmesi*, Giresun: Yeşilgiresun Matbaası.
- Özdemir, Mehmet (2010), Harnâme'nin Tahkiye Dışındaki Bölümlerine Şekil ve Muhteva Açısından Bakış, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1): 68-82.
- _____ (2011), *Şeyhî Harnâme*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Takoğlu, Tuğçe (2017), “Har-nâme'de Sıfat Fiil Kategorisi”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6/2.: 644-656.
- Timurtaş, Faruk K. (1949), “Harnâme”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, III: 370-387.
- _____. (1997), *Makaleler (Dil ve Edebiyat İncelemeleri)*, (Mustafa Özkan, Hazırlayan), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- _____ (1965), *Şeyhî'nin Harnâme'si Üzerinde Dil Araştırmaları*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- _____ (1981), *Şeyhî'nin Harnâmesi*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Turan, Lokman, Hüseyin Öztürk, Ali Kırıcı, (2019), Uçan Eşek'te Harnâme'nin İzleri Karşılaştırmalı Bir Okuma Denemesi, *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3/2: 29-40.
- Yılmaz, Kadriye (2016), Klâsik Türk Edebiyatında Mizah Harnâme Şikâyetnâme Örneği, *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, 5: 198-203.

Extended Summary

Harnâme mesnevi which 126-couplet of Şeyhî, who was the great poet of the XV.th century, is one of the leading works of Turkish humor and satire literature. Although the work is small compared to other mesnevis in volume, it contains the parts that should be found in a classical mesnevi. *Harnâme* is a work which gives messages related to social equality, wealth, knowledge, power, fate through animals talk. In *Harnâme*, which is an allegorical work, the events that happen to a donkey are told in the main story section titled "Münâsebet-i Hikâyet". A weak and rickety donkey, employed by the owner in hard work, is infatuated with horns by comparing itself to the fleshy oxen. In mesnevi, the story of a donkey that wants to have a horn but loses its ear and tail is told. While the damages of being ambitious are expressed via the story, messages are given that one should know the value of his/ her possessions. One of the most important reasons for the appreciation of *Harnâme* is that it addresses every period. Both old poets and biographers and new writers gave *Harnâme* the importance it deserves, and although it was a small-scale mesnevi, they mentioned it a lot. The information in the sources about who it was presented to and why the Şeyhî wrote such a work do not match.

The information in Tahir Olgun's work titled Germiyanlı Şeyhî and *Harnâmesi* about who the work was presented to is as follows: According to the information given by Kinalızâde Hasan Çelebi and Âşık Çelebi, a village named Dokuzlar was given to him as a fief due to Şeyhî treated Çelebi Mehmed, Although the Şeyhî went to the village to seize it, there is information that he was robbed, beaten and wounded by the former owners of the place, so he wrote *Harnâme* to tell about this disaster he suffered.

According to Heşt Behişt, II. Murad wanted to appoint Şeyhî as his vizier. but those who were jealous of him said, "Let him write a book like Hamse-i Nizâmî, then you appoint him". Upon the proposal of the sultan, he started to translate Nizâmî's Hüsrev ü Şirin poem from Persian. After translate to a thousand couplets he has presented to II. Murad and received beneficence from him. However, it is stated that he was robbed by those who were jealous of him while he was returning to his homeland, so he wrote the *Harnâme*. in the speech of Latîfî the work translated by Şeyhî was admired by the sultan very much, however, he was not approved because of those who were jealous of him said "the work is translation, it has no value". Upon this, there is the information that *Harnâme* has been written.

There are different information in the sources about the person to whom *Harnâme* is presented. When Sehî and Latifi said that he was presented to II.Murad , Âşık Çelebi, Hasan Çelebi ve Âlî state that it was presented to Çelebi Mehmed. Fuat Köprülü in his later works, It has adopted the view that it was presented to II.Murad.Mine Mengi stated his views on this subject in his article titled "Who Has the *Harnâme* Has Been Presented to?". the name of II. Murat in a couplet in the *Harnâme* copies, the absence of Çelebi Mehmed in the *Harnâme*, Statements of

Sehî and Latîfi ve Şeyhî wrote more poems for II. Murat so she claimed that it was presented to II. Murad.

Harnâme has been examined by researchers in many aspects such as its content, humor, language characteristics of the period, to whom it was presented, where it got its source, and it still remains a matter of curiosity. In this article, the studies that could be determined about *Harnâme* were introduced and information was given about their content. It is hoped that it will facilitate the researchers who will study on the subject and be instrumental in new research. The article was written on *Harnâme* as a flow: It was discussed under the titles "Books", "Articles", "Papers". In this article, five books, fifteen articles and one presentation were examined. Summary information about the studies reviewed is provided.